

Asia: VN/2215/2025

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomionne vaikutusten arvioinnista?

Digi- ja väestötietovirasto kiittää mahdollisuudesta lausua valtiovarainministeriön lausuntopyyntöön luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Vaikutusten arvioinnissa olisi tärkeää tarkastella nykyistä kattavammin suoria ja epäsuoria kustannuksia eli sitä, kuinka paljon hallinnollista työtä syntyy uudistuvan prosessin eri vaiheissa. Ostolaskutietojen siirtäminen hankintatietovarantoon vaatii muutoksia nykyisiin prosesseihin ja järjestelmiin, mikä voi lisätä työtä ja kustannuksia erityisesti integraatioiden ja tietojen laadun varmistamisen osalta. Toteutustavan tulisi olla mahdollisimman kevyt ja hyödyntää olemassa olevia taloushallinnon palveluja. Kilpailutustunniste eroaa Handi-järjestelmässä ostolaskujen käsittelyssä käytettävistä muista automaattikohdistuksen sopimus- ja tilausviitteistä, sillä se toimii erillisenä tunnisteena. Tunnisteen käyttöönotto edellyttää toimittajien informointia sen merkityksestä ja käytöstä, ja lisäksi puuttuvien tietojen korjaaminen laskuilla aiheuttaa huomattavaa lisätyötä hallinnollisissa prosesseissa. Tässä on varmasti haasteita myös toimittajakentän puolella.

Ostolaskujen käsittelijöiden on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota myös niihin tietosisältöihin, jotka siirtyvät uuteen tietovarantoon, erityisesti tietosuojaan, salassapitoon ja turvaluokitteluun liittyvien vaatimusten osalta. Hallinnollista kuormitusta lisäävät lisäksi korjaustoimenpiteet, joita joudutaan tekemään tietovarantoon siirtyneisiin tietoihin.

2. Huomionne ehdotetusta hankintatietovarantolaista ja sen perusteluista?

Hankintatietovarannon tavoitteena on parantaa julkisten varojen käytön läpinäkyvyyttä ja luoda yhtenäinen tietopohja, mutta ennen laajaa tietojen avaamista on varmistettava virastojen oma tietojen hallinta ja analytiikka sekä konkretisoitava mitä hyötyjä uudesta laista tulisi, kuten mahdolliset uudet raportointityökalut ja nykyisten ratkaisujen korvaavuus. Uudistuksen perustelut

eivät tässä suhteessa vielä vakuuta. Lakiluonnos ei tuo merkittävää lisäarvoa hankintayksikön hankintojen johtamiseen, mikä heikentää sen vaikuttavuutta ja kykyä edistää julkisten hankintojen kehittämistä.

Tarjoustietojen keruun laajuus on arvioitava kriittisesti, sillä tarpeettoman laaja keruu voi vähentää yritysten osallistumishalukkuutta julkisiin hankintoihin. Lisäksi uusi tietovaranto lisää tietoturvariskejä ja toimitusketjujen haavoittuvuutta, mikä voi vaarantaa kansallisen turvallisuuden, jos salassa pidettävää tietoa paljastuu.

3. Huomionne ehdotetuista muutoksista julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin ja vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin sekä edellä mainittujen lakien perusteluista?

Digi- ja väestötietovirasto katsoo, että esitetyt muutokset lisäävät merkittävästi hankintayksiköiden hallinnollisia ja teknisiä velvoitteita, kuten hankintailmoitusten ja asiakirjojen teknisten vaatimusten täyttämistä sekä ostolaskutietojen siirtoa hankintatietovarantoon. Hankintalain ehdotettujen päivitysten osalta merkittävä muutos olisi myös se, että tarjouspyyntöasiakirjat eivät enää saisi olla rekisteröitymisen takana tarjoajille. Tämä vaatii suuria muutoksia myös tällaisten järjestelmien toimittajilta. Jos asiakirjojen avoimuutta laajennetaan ilman kirjautumisvaatimusta, viraston on varmistettava tekninen saatavuus ja arvioitava tarkemmin julkaistavan tiedon rajat. Lakiluonnoksen säännökset harkinnanvaraisesta salassa pidettävien tietojen toimittamatta jättämisestä ovat tulkinnanvaraisia; selkeintä olisi, ettei näitä tietoja toimiteta lainkaan Valtiokonttorille. Lisäksi avoimuustavoitteet ovat ristiriidassa velvollisuuden kanssa toimittaa salassa pidettäviä tietoja, mikä lisää riskejä tietoturvan ja kansallisen turvallisuuden näkökulmasta.

4. Huomionne ehdotetuista muutoksista Valtiokonttorista annettuun lakiin ja niiden perusteluista?

Digi- ja väestötietovirasto katsoo, että Valtiokonttorille esitetty laaja vastuu hankintatietovarannon ylläpidosta, tietojen muokkaamisesta ja yhdistelystä sekä harkintavalta tietojen julkaisemisessa keskittää merkittävää päätösvaltaa yhdelle viranomaiselle. Lakiesitys sallii henkilötietojen ja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn laajasti, mikä sisältää merkittäviä riskejä, sillä ostolaskutiedot voivat sisältää tunnistettavia tietoja, joita ei ole mahdollista täysin poistaa. Ennen lain voimaantuloa on laadittava yksityiskohtaiset ohjeet anonymisoinnista, tietojen karkeuttamisesta ja riskienhallinnasta.

Tarjoustiedot ja ostolaskujen tuoterivitiedot voivat sisältävää merkittäviä liikesalaisuuksia, kuten yksikköhintoja ja hinnoittelumalleja. Valtiokonttorilla ei ole käytännön mahdollisuutta arvioida salassapitoa tapauskohtaisesti, mikä lisää riskiä liikesalaisuuksien paljastumisesta. Lisäksi Valtiokonttorille annettu harkintavalta tietojen julkaisemisessa voi johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin ja avoimuuden heikkenemiseen.

Valtiokonttorille annettu oikeus saada salassapitosäännösten estämättä laajoja tarjoustietoja, mukaan lukien liikesalaisuuksia ja henkilötietoja, lisää tietoturva- ja luottamusriskin sekä hallinnollista taakkaa. Digi- ja väestötietovirasto korostaa, että ennen tietojen siirtoa on varmistettava EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen noudattaminen, realistinen aikataulu, riittävä

ohjeistus ja tekninen tuki. On varmistettava, ettei avoimuuden lisääminen johda tietoturvariskeihin tai kohtuuttomaan hallinnolliseen kuormitukseen.

5. Muut mahdolliset huomionne hallituksen esitysluonnoksesta?

Digi- ja väestötietovirasto arvioi, että esitetty sääntely lisää hallinnollista työtä kokonaisuutena, eikä vähennä sitä. Vaikka esityksessä todetaan vaikutuksena tietopyyntöjen väheneminen, tämä ei tosiasiallisesti toteudu merkittävässä määrin, sillä pyynnöt koskevat jatkossakin myös tositteita ja kuitteja. Lisäksi monissa organisaatioissa hallinnollinen työ lisääntyy huomattavasti tietojen läpikäynnin, arvioinnin ja toimittamisen vuoksi, mikä kumoaa mahdolliset hyödyt tietopyyntöjen vähenemisestä. Käytännössä organisaatioille koituu merkittävä työmäärä tietojen tarkistamisesta ja siirtämisestä Valtiokonttorille.

Kallio Noora
Digi- ja väestötietovirasto

Liukkonen Pekka
Digi- ja väestötietovirasto